

УДК 94:655.41 (477) «1920»

ЦІНОВА ПОЛІТИКА ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЯЦІЇ СПОЖИВАЧІВ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ 1920-Х РР.

Молоткіна В.К.

Предмет. Книжковий ринок України 1920-х рр.

Мета роботи. В даній статті автор ставить за мету показати як в 1920-і рр. держава формувала читацький інтерес, регулювала характер і пріоритети попиту споживача друкованої продукції засобами цінової політики.

Метод або методологія проведення роботи. В ході вивчення проблеми застосовувалися як загальнонаукові, міждисциплінарні, загальноісторичні, так і спеціальні методи наукового дослідження.

Результати роботи. Проведено історичний огляд книжкового ринку України в 1920-і рр. Визначено пріоритети споживачів друкованої продукції. Встановлено, що держава намагалась не допустити ринкового впливу на встановлення цін і виступила його регулятором.

Галузь застосування результатів. Результати роботи можуть бути використані у навчальному процесі вищих навчальних закладів при викладанні дисципліни «Організація захисту прав споживачів».

Висновки. Питання здешевлення книжок стало послідовною партійною та державною політикою. І, хоча, державну дотацію зосередили в основному на книгах для села, масовій соціально-політичній літературі, яка перестала бути рентабельною на ринку книги, і підручниках, та, в результаті цілеспрямованої державної політики, книга дешевшала.

Ключові слова: *видавництво, друкована продукція, ідеологія, книга, книгопоширення, книжковий ринок, література, споживач, цінова політика.*

ЦЕНОВАЯ ПОЛИТИКА КАК СРЕДСТВО СТИМУЛЯЦИИ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ ИЗДАТЕЛЬСКОЙ ПРОДУКЦИИ В УКРАИНЕ 1920-Х ГГ.

Молоткина В.К.

Предмет. Книжный рынок Украины 1920-х гг.

Цель работы. В данной статье автор ставит за цель показать как в 1920-е гг. государство формировало читательский интерес, регулировало характер и приоритеты спроса потребителей печатной продукции средствами ценовой политики.

Метод или методология проведения работы. В ходе изучения проблемы использовались как общенаучные, междисциплинарные, общеисторические, так и специальные методы научного исследования.

Результаты работы. Проведено исторический обзор книжного рынка Украины в 1920-е гг. Установлено приоритеты потребителей печатной продукции. Установлено, что государство пыталось не допустить рыночного влияния на установление цен и выступило его регулятором.

Область применения результатов. Результаты работы могут быть использованы в учебном процессе высших учебных заведений при преподавании дисциплины «Организация защиты прав потребителей».

Выводы. Вопрос удешевления книг стал последовательной партийной и государственной политикой. И, хотя, государственную дотацию сосредоточили в основном на книгах для села, массовой социально-политической литературе, перестала быть рентабельной, на рынке книги, и учебниках, но, в результате целенаправленной государственной политики, книга дешевела.

Ключевые слова: *издательство, печатная продукция, идеология, книга, книгораспространение, книжный рынок, литература, ценовая политика.*

PRICE POLICY AS MEANS OF STIMULATION OF CONSUMERS OF PRINTED PRODUCTION IN UKRAINE IN 1920 S.

Molotkina V.K.

Subject. Book market in Ukraine in 1920 s.

The aim of investigation. In this article author aspires to demonstrate how the authority was arousing reader's interest in 1920s and how the priorities and character of consumer's demand were adjusting by the means of price policy.

Methodology. We used general scientific, general historical and special scientific methods in the process of investigation.

Results. The historical review of book market in Ukraine in 1920s had been done. Priorities of consumers of printed production had been determined. We ascertained that state was trying to not allow influence of market to fix prices and had become its regulator.

Practical implications. Results of investigation can be applied in the studying process of universities and colleges while tuition of subject "organization of consumer protection".

Conclusion. Reduction of prices had become consistent policy of party and state. Despite the fact that state dotation was concentrated on books for village and social-political literature, the book kept becoming cheaper.

Key words: *publishing house, printed production, ideology, book, book circulation, book market, literature, consumer, price policy.*

Актуальність дослідження. Потреба вивчення книжкового ринку 1920-х рр. зумовлена сучасними соціально-економічними обставинами в Україні, які багато в чому нагадують часи непу. Нині, як і в досліджуваний період, видавнича продукція набула функціонального значення і стала товаром. Розвиток галузі відбувається на тлі серйозної конкурентної боротьби, насамперед, з іноземним видавничим продуктом. Дедалі гострішими стають економічні проблеми видавничих підприємств. Скоротилися кількісні та знизилися якісні показники випущеної друкованої продукції, зростає собівартість видань, зменшується купівельна спроможність населення, слабшає інтерес до книги. В особливо критичному стані опинилася україномовна література. Отже, питання про те, якою мірою держава регулювала характер і пріоритети попиту споживача друкованої продукції засобами цінової політики, має на сьогодні не лише науково-пізнавальне, але й практичне значення.

Ступінь дослідження. Деякі аспекти цінової політики на ринку друкованої продукції були досліджені радянськими [1; 17] та сучасними істориками [2; 10]. Проте, питання соціального призначення книги ще не отримало достатньої уваги дослідників.

В даній статті автор ставить за **мету** показати як в 1920-і рр. держава формувала читацький інтерес, регулювала характер і пріоритети попиту споживача друкованої продукції засобами цінової політики.

Виклад основного матеріалу. Хоча в період непу відбувався процес переходу від безкоштовного розподілу книг серед державних і громадських організацій до їх вільного продажу населенню (заміна безкоштовного розподілу платним була повністю здійснена у 1922 р. [17, с. 16]), але через скрутний стан друкарень ціна на книги була високою. Як зазначав С. Клепніков, «цінність книжки визначає не кількість та якість витрачених паперу та фарби, але якість вкладеної авторської праці, хоч на ціну книжки всі ці фактори сильно впливають» [7, с. 14-15]. «Книжкова продукція за останній час помітно зменшується завдяки безперервній дорожнечі паперу та робітничих рук, себто тих елементів, якими в першу чергу

визначається ціна книжки» [16, с. 67]. А «найголовніший споживач книжки рядовий інтелігент не має можливості купувати книжку, яка перестала бути річчю першої необхідності, а стала річчю розкоші». Така «криза книжки» гальмувала її культурний вплив [14, с. 98]. Тому держава намагалась не допустити ринкового впливу на встановлення цін і виступила його регулятором.

Ідейна сторона, важливість книги у вихованні населення не могли не впливати на політику цін. Радянському книговидавництву не була властива гонитва за прибутком заради самого прибутку. Питання здешевлення книжок, яке постійно знаходилося в центрі уваги ЦК КП(б)У та керівництва Держвидаву [27, арк. 133], було послідовною партійною та державною політикою. Тому переглядалися всі основні елементи ціни книги (друкарські видатки, папір, транспортні, поштові витрати, податки, витрати торгового й редакційно-видавничого апарату). Для встановлення списків здешевлених видань створювалась комісія Народного комісаріату освіти (НКО) за участю представників Народного комісаріату фінансів (НКФ), Агітпропу і зацікавлених відомств. Порядок здешевлення узгоджувався НКО, НКФ, Головополітосвітою і Держвидавом [6, с. 135-136]. Зокрема, державним видавничим організаціям передбачалась вагома дотація, яка повинна була забезпечити випуск необхідної літератури (підручники, політична література) за зменшеними цінами. Щоб забезпечити учнів підручниками за прийнятними цінами, для губернських відділів народної освіти в 1923 р. робилася скидка з номінальної вартості до 35% [17, с. 22]. З метою здешевлення ціни на книги у 1923 р. розглядалась перспектива злиття з Державним видавництвом України (ДВУ) таких видавництв, як «Шлях освіти», «Пролетарій», «Молодий робітник», «Книгоспілка». Вважалось, що це дасть суттєву економію коштів і організаційно посилить об'єднане видавництво. Та в 1924 р. ця пропозиція ЦК була відхилена. Також була встановлена максимально допустима надбавка на виробничу собівартість книги для ринкової ціни – 140% [22, арк. 46; 29, арк. 22-23; 30, арк. 25]. Державне здешевлення (тобто дотацію) зосередили, в основному, на книгах для села. З метою здешевлення літератури для села у 1923 р. влада намагалась знайти кошти для створення спеціального фонду. Агітпроп ЦК КП(б)У створив спеціальну комісію, яка розглядала загальні плани роботи видавництв, співвідношення між різними відділами, здешевлювала масову літературу, перевіряла калькуляцію цін на книги і можливості здешевлення одних книг за рахунок інших [28, арк. 70]. 9.08.1924 р. вийшла постанова РНК УСРР «Про надіслання державними, кооперативними й приватними магазинами й торговими підприємствами відомостей про ціни, місцевим губернським та окружним статистичним бюро». Відповідно до постанови перераховані організації зобов'язувалися надсилати дані про ціни на товари роздрібної торгівлі. У разі невиконання керівники підприємств несли кримінальну відповідальність [3, с.153]. У 1925 р., аналізуючи питання просування книги на село, ціни на книгу, та провівши обстеження калькуляційної системи центральних видавництв, відділ друку знизив калькуляцію до 140% надбавки на собівартість [30, арк. 8, 25].

В результаті цілеспрямованої державної політики книга дешевшає. У 1925-1926 рр. почали з'являтися брошури «прийнятно» видані по 3-5 коп. та маленькі, дешеві книжечки, вартістю 5-6 коп. Вартість друкованого аркуша масової літератури була доведена до 3 коп. [30, арк. 20]. Також робилися спроби довести ціну на цей різновид друкованої продукції до 1 коп. Навіть підручники для початкової школи надходили у продаж по ціні 10-15 коп. [10, с. 88]. А деякі масові книги ДВУ відпускало в продаж за ціною, меншою за собівартість (український дитячий журнал, український річний календар), бо їх не можна було продавати дорожче за російські, що вийшли у Москві в мільйонних примірниках [29, арк. 13]. З 1926 р. в серії «Книгоспілки» «Загальна бібліотека» стали регулярно виходити

твори іноземних авторів у перекладах їх українських колег обсягом 31-78 сторінок надмалого (А7) або кишенькового (А5) формату і коштували переважно 10 – 45 коп. [10, с.87]. У 1926/27 р. деякі видавництва робили спроби випускати й масову художню літературу по 5 коп. невеликими накладками: «Український робітник» – 15160, ДВУ – 20160, та в головній масі накладки не перевищували 5-10 тис. [32, арк. 21 зв.]. Але «наближення книжки шляхом її здешевлення до масового читача» вплинуло на її художнє чи технічне виконання. Розуміння видавництвами дешевого видання, як неохайного видання, викликало появу цілих серій книжок дуже дешевих, «але ж надзвичайно недбайливо й вульгарно виданих» [12, с. 23].

Найбільших успіхів у здешевленні книги досягли приватні та відомчі видавничі структури, які друкували книги великими накладками, змушуючи те саме робити й державні та кооперативні видавництва [10, с. 88]. Але, гонитва видавців за зменшенням накладних витрат тільки за рахунок навального збільшення тиражності видань призвела в середині 1926 р. до «затоварювання» книжкового ринку, яке набуло рис глобальної проблеми [9, с. 5]. Адже видавці, в гонитві за дешевизною видань, майже не переймалися питанням збуту своєї продукції. Тож, книги «осідали» на складах та в книготорговельній мережі. Зокрема, на кінець літа 1925 р. гостра проблема щодо збуту літератури постала перед видавництвом «Український робітник». Хоча, його продукція й була якісно значно краща за «БІП», який випускав подібну літературу, проте видання «БІП» розходились, а «Українського робітника» залежувались по skleпах. Це пояснювалось виключно добре налагодженою роботою видавництва «БІП» щодо розповсюдження своїх видань [32, арк. 18]. Тому члени правління видавництва перед своїми підприємствами поставили чіткі завдання: перейти на торгівлю власними виданнями, розповсюджуючи їх через свою торгову мережу за рахунок скорочення торгівлі чужими виданнями; привернути увагу покупця; акцентувати увагу на реалізації підручників, охопивши при цьому всю мережу шкіл, у межах якої діяло видавництво. Поставленні завдання видавництво виконало на 80% [23, арк. 15]. А при ДВУ і його відділах для покращення ситуації створювалися відділи політичного контролю за друкованою продукцією [1, с. 163].

Звісно, держава формувала читацький інтерес, регулювала характер і пріоритети попиту споживача, але не могла всебічно та повністю задовольнити його інтереси. На відміну від усуспільнених, приватні видавництва випускали «ходові» книжки, «попит на які майже не обмежений (словники, підручники, дрібні книжечки художнього перекладу та української бібліотеки)» [31, арк. 76]. Та й пересічна ціна книги приватного сектора була нижчою за ціну соціалістичного (в середньому 1 крб. 33 коп.). Наприклад, якщо книга «Пролетарія» коштувала 1 крб. 44 коп., то книга «Космосу» коштувала 94 коп. [32, арк. 17 зв.]. Взагалі, у 1926/27 р. книга «Красного письменства» обсягом в 10-12 друк. арк. коштувала 2 – 2 крб. 50 коп.; наукова – 4-5 і більше крб., що позбавляло «змоги придбання її з боку індивідуального покупця»; масова соціально-економічна – 25-30 коп., масова селянська – 31,2 коп., масова робітнича українською мовою – 40 коп., російською – 24,1 коп. [32, арк. 21 зв.]. Зокрема, книга ДВУ коштувала: соціально-економічна – від 30 коп. до 3 крб. 25 коп., «Красного письменства» – від 70 коп. до 2 крб., технічна – від 1 крб. 50 коп. до 8 крб., медична – від 40 коп. до 8 крб., довідкова – від 90 коп. до 3 крб., дитяча – від 20 коп. до 95 коп. Періодичні видання продавались за: «Безвірник» – 40 коп., «Життя і Революція» – 75 коп., «Літопис Революції» – 1 крб. 75 коп., «Плужанин» – 25 коп., «Прапор марксизму» – 2 крб. 25 коп., «Радянська освіта», «Самоосвіта», «Селянський будинок» – по 35 коп. кожний, «Червоні квіти» – 25 коп., «Червоний шлях» – 1 крб. 60 коп., «Шлях освіти» – 2 крб. 50 коп. [5, арк. 1-13].

У 1927/1928 рр. проти попереднього, ціна книжки підвищилася на 4,5% (при тому, що державні видавництва знизили ціну на 7,5%, партійні – на 8,5%, кооперативні – на 11%, професійні – на 24%, але наукові підвищили на 26,3%, відомчі – на 5,8%, громадські – на 23,7%, мішані – на 7% і приватні видавництва – на 34,7%). [8, с. 244]. Та, порівняно з 1926/1927 р., у 1927/1928 р. загальний обіг літератури, зокрема української, збільшився на 34%. Також збільшився і продаж книжок. Зокрема, якщо в останньому кварталі 1927 р. Контрагентство продало книжок на 67380 крб. 26 коп., то в останньому кварталі 1928 р. на 138952 крб. 99 коп., тобто, продаж зріс на 106,2% [35, с. 49-50].

Основними покупцями книжок були організації (майже до 60% усієї суми продажу книжок). Проте, як в місті, так і в селі, народжувався індивідуальний покупець. Головний купівельний інтерес селянина складала література із сільського господарства, кількість якої за різні роки становила від 25,9% до 58,2% від загальної суми куплених книжок. Якщо у 1924-1926 рр. попит на соціально-економічну (16,69%) та художню літературу (16,7%) збільшився, то, у 1927-1928 рр. – на соціально-економічну літературу зменшився і становив 9,9%, а на художню збільшився й складав 21,2%. Також постійним попитом користувалася дитяча книжка, що становила 22,2% – 25,4%, пересічна її ціна становила 8,2 коп. [26] та підручники, що складали 21,5%. Інші серії, окрім юридично-довідкової, що становила 8,1%, посідали незначне місце [13, с. 21]. Робітники у 1926-1928 рр., в основному, купували дитячу (44%), художню (24%), соціальну та сільськогосподарську (16%) літературу. Слід відзначити, що з двох відділів – дитячого та сільського господарства – робітник купував літературу за пересічну або нижче пересічної ціну, тоді як соціально-економічну та художню – за високою – 3,6 коп. та 1,29 коп. Службовці віддавали перевагу дитячій, соціально-економічній, художній, сільськогосподарській, кооперативній літературі. Так, попит на дитячу книжку складав у 1924-1925 рр. – 29,8%, у 1928 р. – 31,4%. Хоча службовці витрачали на дитячу книжку незначний відсоток від загальних витрат, проте він поступово збільшувався (з 3% до 7,5%). Щодо соціально-економічної літератури, то попит на неї щороку зменшувався, відповідно в 1924/1925 р. – 35,2%, 1925/1926 р. – 28,7%, 1926/1928 р. – 9,8%, поступаючись художній, що зросла до 25%. Сільськогосподарська література найбільший попит мала у 1925/1926 р. – 25,7%, а в 1926-1928 рр. – лише 5,6%. Книжками з природознавства та з прикладних наук службовці не надто цікавилися – 5,4% у 1924/1925 р., 4,2% – 1925/1926 р., тоді як кооперативна становила – 15,6% [13, с. 26].

Споживчі уподобання жінок у 1924-1925 рр. зосереджувалися на художній, соціально-економічній, сільськогосподарській та природознавчій і науковій літературі, її купівля становила відповідно: 14,8%, 20,1%, 16,7%, 27,6%. Високий відсоток мали дитяча (13,5%), кооперативна література (11,4%) та підручники (10,3%). У 1925-1926 р. жіночі уподобання до природознавчої літератури та прикладних наук зменшилися (відсоток купівлі знизився з 16% до 3,3%). Досить низькими були й показники кооперативної та художньої літератури, але зростав попит на сільськогосподарську книгу – з 17,2% до 34,1% та на дитячу з 13,6% до 26%. У 1926-1928 рр. читацькі уподобання жінок сконцентровані в місті на дитячій (47,6% кількісно й 29,7% від суми), соціально-економічній (31,2%; 25,4%), художній (10,9%; 12,7%), а на селі інтереси жінок зосереджуються на художній (47,3%, 64,1%) та дитячій (21,5%, 10%) літературі. Купівельна спроможність дітей, в основному, була зосереджена на художній та дитячій літературі, причому роль художньої зростала щороку (1924/1925 р. – 20,9%, 1925/1926 р. – 30,8%). Дитяча книжка мала попит від 25% до 42,4% (кількісно) і від 16,6% до 33,6% (у грошовому еквіваленті), підручники становили від 6,2% до 29,1%. Щодо іншої літератури, то у дітей користувалася попитом соціально-економічна книжка (13,8%), кооперативна

(12,5%), з природознавства та прикладних наук (14,8%). Молодь більше цікавилася соціально-економічною книжкою, яка складала в місті – 49,5%, на селі – 42,5%. Підручник також цікавив молодь – 20,5% (пересічна ціна на селі – 32,9 коп., у місті – 93,9 коп.) [26].

Регулярне вивчення книжкової кон'юнктури, вимог споживача, потреби в тій чи іншій літературі та способів найкращого просування книжки до найширшого читацького загалу почалося наприкінці 1920-х рр. Зокрема, «Українським робітником» ще у 1927-1928 рр. було розпочато роботу по організації профспілкового споживача й керівництва комплектуванням бібліотек [24, арк. 1]. Щоб керувати цією роботою, при окружних філіях організовуються бібліотечні колектори [8, с. 207]. Колектори намагались об'єднати й централізувати книжкове комплектування всіх профспілкових бібліотек України. Бібліотечний колектор допомагав бібліотекареві в комплектуванні бібліотек усіма видами літератури, забезпечував надходження в бібліотеки української книги, складав рекомендовані списки літератури, сприяв самоосвіті бібліотекаря й передвижника, вів консультаційну роботу з бібліотекарем [25, арк. 51]. У кінці 1928 р., крім «Українського робітника», розвинули свою мережу бібліотечних колекторів «Пролетарій» та «Книгоспілка». Різниця між колекторами полягала в забезпеченні їх літературою відповідними видавництвами, якщо «Пролетарій» постачав переважно масову соціально-політичну літературу [15, с. 9-10], то «Книгоспілка» – кооперативну, а «Український робітник» – робітничу [11, с. 12]. Щоб підняти цікавість широких мас до української книжки, «просунути її до найвідсталішої частини робітництва і селянства, до тої частини, що й досі не цікавиться книжкою, не читає її», проводились «місячники української книжки». Протягом місячника організовували максимальну знижку на книжки, книжкові базари, кредитування книжкою, лотереї, виставки, вечори української книжки з лекціями, з доповідями, з читанням, з диспутами письменників [8, с. 240].

Та ціна книжки протягом 1928-1929 рр. «не виявила тенденції до зниження», за винятком масової книжки, яка в зв'язку з великим зростанням накладу стала трохи дешевша [19, с. 21]. Так, якщо собівартість книжки видавництва «Радянський селянин» була 12-15 коп., то в 1929 р. собівартість тієї ж книжки при тих же умовах складала 8-10 коп., а для масового читача вийшли книжки ціною від 2 коп. [19, с. 19]. Комплект серії масової бібліотеки Юридичного видавництва коштував від 1 крб. 25 коп. до 2 крб. [20, с. 24]. При цьому, українські книжки були дорожчими за російські. Особливо висока ціна була на літературу із сільського господарства. У загальному по УСРР пересічна ціна української сільськогосподарської книжки складала 77,3 коп. проти 22,8 коп. російської. Дорогими були картини та портрети, а також довідкова книжка, тоді як російські продавалися втричі дешевше, ніж українські. Удвічі дорожчою від російської була література з природознавства, яка продавалася українською мовою лише в кількості 8,3%, а за сумою 1,8%. Дитяча українська книжка конкурувала ціною з російською. Значні досягнення були по художній літературі та підручниках, де переважала українська книжка [13, с. 15].

Враховуючи, «що на недостатню реалізацію книжки впливає її висока ціна, що в свою чергу в значній мірі обумовлюється високою вартістю просування книжки», комітет у справах друку «приступив до перегляду торговельних знижок у бік їх скорочення» [4, с. 4]. Зокрема, приймає постанову, яка передбачала з 1.03.1930 р. ліквідацію знижок колективному споживачеві та зменшення книготорговельних знижок з 32% до 25% на всю літературу й з 25% до 20% – на підручники. Разом з цим зменшувався коефіцієнт надбавки та запроваджувалася регламентація номінальної ціни на масову книгу накладом не менше за 15 тис. примірників. Всі ці заходи повинні були забезпечити здешевлення номінальної ціни на книги на 25,6% проти 1928/29 р. [34, арк. 38]. Загалом, у 1929/30 р. ціна книги зменшилась проти

1927/28 р. на 30% [33, арк. 17]. Зокрема, серію масової дешевої антирелігійної літератури, розрахованої переважно на сільського читача, інтенсивно друкував «Пролетарій». Ціна кожної книжки – 3 коп. [21, с. 28]. Основною передумовою зменшення собівартості видавничої продукції було збільшення пересічних накладів (з 11 тис. прим. до 14,6 тис.) [4, с. 3]. А, оскільки, частина прямих витрат (авторський гонорар, складання, коректа, правка) не залежить від розміру продукції (накладів), тому подальше їх збільшення давало здешевлення вартості відбитку [34, арк. 9 зв.]. Отже, зменшення собівартості дало змогу здешевити книжку й тим самим наблизити її до споживача.

Замість існуючої практики розподілу книг ЦК ВКП(б), згідно з постановою від 15.08.1931 р. «Про видавничу роботу», вимагав організувати «таку книготоргівлю, яка спиралася б на вивчення попиту і фактичної потреби в книжках на місцях». Книготоргові органи повинні були перебудувати всю свою роботу «на засадах живого зв'язку з основними групами споживачів книги, ретельно вивчаючи культурний і господарський профіль обслуговуваних районів, а також запити різних груп споживачів книг» [18, с. 7]. Для вирішення цієї проблеми видавництва: «Пролетар», «Радянська школа», «Радянський селянин», Державне науково-технічне видавництво, Державне медичне видавництво, «На варті» та деякі інші друкували інформаційно-бібліографічні бюлетені, списки нової літератури, що надійшла у продаж. Ці бібліографічні матеріали виходили як окремими виданнями, так і друкувались на сторінках різних періодичних видань, передусім в журналі «Радянський книгар», де у кожному номері подавалися підготовлені співробітниками Книжкової палати України систематичні покажчики книжок усіх видавництв України «Книжкові новини УСРР» [2, с. 37].

Висновки. Отже, хоча радянському книговидавництву й не була властива гонитва за прибутком заради самого прибутку, але ціна на книги була високою. В середині 1920-х рр. гонитва видавців за дешевизною видань тільки за рахунок збільшення тиражності призвела до «затоварювання» книжкового ринку, яке набуло рис глобальної проблеми, книги «осідали» на складах та в книготорговельній мережі. Тому питання здешевлення книжок, яке постійно знаходилося в центрі уваги ЦК КП(б)У, стало послідовною партійною та державною політикою. І, хоча, державну дотацію зосередили в основному на книгах для села, масовій соціально-політичній літературі, яка перестала бути рентабельною на ринку книги, і підручниках, та, в результаті цілеспрямованої державної політики, книга дешевшала.

Список використаних джерел

1. Баренбаум И.Е. История книги: Учебное пособие. – 2-е издание переработанное / И.Е. Баренбаум. – М.: Книга, 1984. – 248 с.
2. Загуменна О. Розвиток книготорговельної бібліографії у 30-ті рр. ХХ ст. / О. Загуменна // Вісник книжкової палати. – 1999. – №5. – С. 37-38.
3. Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. – 1924. – Ч. 15. – С. 153.
4. Зведений промфінплан книжкових видавництв на 1929-1930 р. // Радянський книгар. – 1930. - №2 (7). – С. 2-5.
5. Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, ф. 50, спр. 399, 17 арк.
6. Издательское дело в первые годы Советской власти (1917-1922): Сборник документов и материалов. – М., 1972. – 346 с.
7. Клепиков С. Економічне вивчення книжкової справи / С. Клепиков // Бібліологічні вісті. – 1930. – №1. – С. 5-22.

8. Книга и книжное дело в Украинской ССР: Сб. док. и мат. 1917-1941 гг. – К.: «Наукова думка», 1985. – 478 с.
9. Левин А. 10 лет нашего хозяйства / А. Левин // Друкар. – 1927. – №7. – С. 4-5.
10. Левчук О.М. Книгоспілка: Становлення кооперативного книговидання в Україні / О.М. Левчук. – К.: Наук. думка, 1992. – 182 с.
11. Махоніна О. Про колектори та редакційно-бібліографічний центр / О. Махоніна // Радянський книгар. – 1930. – № 1. – С. 12.
12. Меженко Ю. Українська книжка часів Великої революції / Ю. Меженко. – К., 1928. – 32 с.
13. Нечаєв М. Книжка та її покупець на селі / М. Нечаєв. – К.: Український науковий інститут книгознавства, 1929. – 50 с.
14. Рихлік Є. Новини друкарської техніки / Є. Рихлік // Бібліологічні вісті. – 1925. – №1/2. – С. 98-108.
15. Рекомендаційна бібліографія й колектори // Радянський книгар. – 1930. – № 6. – С. 9-10.
16. Сірополко С. Духовні потреби населення як основа видавничої діяльності / С. Сірополко // Книжка. – 1923. – Ч. 6-10. – С. 67-68.
17. Подгорнова А.И. Советское книгоиздание в 20-е годы / А.И. Подгорнова. – М.: Наука, 1984. – 109 с.
18. Про видавничу роботу. Постанова ЦК ВКП(б) від 15 серпня 1931 року на доповідь ОГІЗ'у // Радянський книгар. – 1931. – №24. – С. 4-7.
19. Хроніка // Радянський книгар. – 1929. – №1. – С. 18-23.
20. Хроніка // Радянський книгар. – 1929. – №2. – С. 20-26.
21. Хроніка // Радянський книгар. – 1930. – №10. – С. 27-30.
22. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 6, спр. 48, 95 арк.
23. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВ України), ф. 174, оп. 2, спр. 1, 83 арк.
24. ЦДАВОВ України, ф. 174, оп. 2, спр. 8, 54 арк.
25. ЦДАВОВ України, ф. 271, оп. 1, спр. 495, 117 арк.
26. ЦДАВОВ України, ф. 555, оп. 1, спр. 9, 15 арк.
27. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 20, спр. 1465, 232 арк.
28. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1770, 172 арк.
29. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1775, 136 арк.
30. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1847, 40 арк.
31. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2493, 232 арк.
32. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2695, 71 арк.
33. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 3103, 67 арк.
34. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 3104, 39 арк.
35. Цифри вуличної торгівлі книжкою та періодикою // Червона преса. – 1929. – №7. – С. 49-50.

References

1. Barenbaum Y.E. Ystoryia knyhy: Uchebnoe posobyе [History of a book: Manual]. – 2-e yzdanye pererabotannoe / Y.E. Barenbaum. – M.: Knyha, 1984. – 248 s.
2. Zahumenna O. Rozvytok knyhotorhovelnoi bibliohrafii u 30-ti rr. KhKh st. [Formation of book marketing bibliography in 1930s.] / O. Zahumenna // Visnyk knyzhkovoi palaty. – 1999. – №5. – S. 37-38.
3. Zbirnyk uzakonen ta rozporiadzhen robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy. – 1924. – Ch. 15. – S. 153.

4. Zvedenyi promfinplan knyzhkovykh vydavnytstv na 1929-1930 r. // Radianskyi knyhar. – 1930. – №2 (7). – S. 2-5.
5. Instytut rukopysiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V.I. Vernadskoho, f. 50, spr. 399, 17 ark.
6. Yzdatelskoe delo v pervyye hody Sovetskoï vlasty (1917-1922): Sbornyk dokumentov y materyalov. – M., 1972. – 346 s.
7. Klepikov S. Ekonomichne vyvchennia knyzhkovoi spravy [Economic studies about the book business] / S. Klepikov // Bibliolohichni visti. – 1930. – №1. – S. 5-22.
8. Knyha y knyzhnoe delo v Ukraynskoï SSR: Sb. dok. y mat. 1917-1941 hh. – K.: «Naukova dumka», 1985. – 478 s.
9. Levyn A. 10 let nasheho khoziaistva [10 years of our hearth] / A. Levyn // Drukar. – 1927. – №7. – S. 4-5.
10. Levchuk O.M. Knyhospilka: Stanovlennia kooperatyvnoho knyhovydannia v Ukraini [The book union: Formation of cooperative book publishing in Ukraine] / O.M. Levchuk. – K.: Nauk. dumka, 1992. – 182 s.
11. Makhonina O. Pro kolektory ta redaktsiino-bibliohrafichnyi tsentr [About collectors and editing-bibliographic centre] / O. Makhonina // Radianskyi knyhar. – 1930. – № 1. – S. 12.
12. Mezhenko Iu. Ukrainska knyzhka chasiv Velykoi revoliutsii [Ukrainian book during The Great Revolution] / Iu. Mezhenko. – K., 1928. – 32 s.
13. Nechaiev M. Knyzhka ta yii pokupets naseli [Book and its customer from village] / M. Nechaiev. – K.: Ukrainskyi naukovyi instytut knyhoznavstva, 1929. – 50 s.
14. Rykhlik Ie. Novyny drukarskoi tekhniky [Typographical equipment news] Новини друкарської техніки / Ie. Rykhlik // Bibliolohichni visti. – 1925. – №1/2. – S. 98-108.
15. Rekomendatsiina bibliohrafiia i kolektory // Radianskyi knyhar. – 1930. – № 6. – S. 9-10.
16. Siropolko S. Dukhovni potreby naselennia yak osnova vydavnychoi diialnosti [Spiritual needs of population as base of publishing] / S. Siropolko // Knyzhka. – 1923. – Ch. 6-10. – S. 67-68.
17. Podhornova A.Y. Sovetskoe knyhozhdanye v 20-e hody [Soviet publishing in 1920s] / A.Y. Podhornova. – M.: Nauka, 1984. – 109 s.
18. Pro vydavnychu robotu. Postanova TsK VKP(b) vid 15 serpnia 1931 roku na dopovid OHIZ'u // Radianskyi knyhar. – 1931. – №24. – S. 4-7.
19. Khronika // Radianskyi knyhar. – 1929. – №1. – S. 18-23.
20. Khronika // Radianskyi knyhar. – 1929. – №2. – S. 20-26.
21. Khronika // Radianskyi knyhar. – 1930. – №10. – S. 27-30.
22. Tsentralnyi derzhavnyi arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini [Central State Archive of Ukrainian public's unions], f. 1, op. 6, spr. 48, 95 p.
23. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of Ukrainian Government and Management], f. 174, op. 2, sprava 1, 83 p.
24. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of Ukrainian Government and Management], f. 174, op. 2, spr. 8, 54 p.
25. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of Ukrainian Government and Management], f. 271, op. 1, spr. 495, 117 p.
26. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of Ukrainian Government and Management], f. 555, op. 1, sprava 9, 15 p.

27. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini [Central State Archive of Ukrainian public's unions], f. 1, op. 20, spr. 1465, 232 p.
28. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini [Central State Archive of Ukrainian public's unions], f. 1, op. 20, spr. 1770, 172 p.
29. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini [Central State Archive of Ukrainian public's unions], f. 1, op. 20, spr. 1775, 136 p.
30. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini [Central State Archive of Ukrainian public's unions], f. 1, op. 20, spr. 1847, 40 p.
31. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini [Central State Archive of Ukrainian public's unions], f. 1, op. 20, spr. 2493, 232 p.
32. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini [Central State Archive of Ukrainian public's unions], f. 1, op. 20, spr. 2695, 71 p.
33. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini [Central State Archive of Ukrainian public's unions], f. 1, op. 20, spr. 3103, 67 p.
34. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini [Central State Archive of Ukrainian public's unions], f. 1, op. 20, spr. 3104, 39 p.
35. Tsyfry vulychnoi torhivli knyzhkoiu ta periodykoiu // Chervona presa. – 1929. – №7. – S. 49-50.